

Poglavlje 3

Razumijevanje politike

1. Uvod: šta učenici moraju naučiti?

Cilj obrazovanja za demokratiju i ljudska prava je omogućavanje učestvovanja učenika u procesima političkog odlučivanja koji utiču na njihove interese i zajednicu u cjelini.

Mogu aktivno djelovati tek onda kada sam se odlučio, odnosno kada znam šta želim. Objašnjeno nešto više analitičkim pojmovima, morao sam prepoznati i prioriterizirati svoje interese ili sam trebao procijeniti neku temu, sukob ili problem i odlučiti koji pravac djelovanja podržavam. Procjena zahtijeva razumijevanje, a razumijevanje zahtijeva kvalitetne informacije.

Učenici bi zato trebali razumjeti važne političke teme – kako zbog njih samih (učenje „o“ politici), tako i zbog sticanja sposobnosti koje im omogućavaju nezavisno djelovanje u poduzimanju potrebnih koraka: prikupljanje informacija, analiza i razumijevanje političkog pitanja ili problema, te procjena. Navedeno omogućava mladom Građaninu učestvovanje i aktivno djelovanje (učenje „za“ demokratsko učestvovanje).

2. Zadatak i ključna pitanja za razumijevanje politike

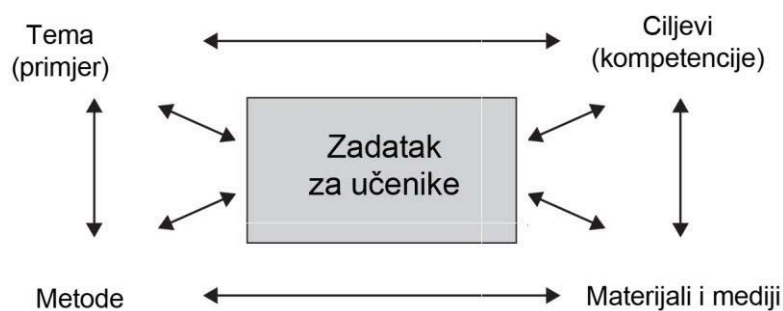
2.1 Zadatak za nastavnike kroz nastavni proces

obrazovanja za demokartiju i ljudska prava

U svim područjima nastave i učenja, ne samo kroz obrazovanje za demokratiju i ljudska prava, učenici najbolje shvataju kompleksne teme proučavajući dobro izabrane primjere. Priručnici za učitelje u ovom izdanju obrazovanja za demokratiju i ljudska prava za osnovni, te niži i viši srednjoškolski nivo (Priručnici II-V) slijede to načelo u svakom poglavlju i prikazuju različite moguće pristupe. Priručnici također pokazuju da ti primjeri mogu biti iz konteksta upravljanja školama ili s bilo kojeg nivoa političkog odlučivanjau zavisnosti od starosti učenika, dostupnom materijalu i očekivanom ishodu učenja.

Ti primjeri se u osnovi mogu svrstati u dvije kategorije – analiza političkog problema ili teme, ili analiza procesa političkog odlučivanja. Nastavnik treba odlučiti koji su primjeri odgovarajući i pojasniti koji je materijal već dostupan ili može biti dostupan.

Zadatak nastavnika obrazovanja za demokratiju i ljudska prava je povezati sljedeće elemente u planiranju slijeda lekcija o politici:

Planiranje lekcije nemoguće je bez razmišljanja o svim ovim elementima nastave učenja i povezivanja istih. Promjena jedne pozicije uticat će na druge. S druge strane, tema se može zamijeniti u svrhu ostvarenja određenog cilja i obrnuto.

2.2 Ključna pitanja

- Za šta bi moji učenici trebali biti sposobni nakon ove nastavne jedinice? Šta bi trebali razumjeti i biti u stanju objasniti drugima i koje bi kriterije trebali primijeniti u procjeni određenog političkog pitanja?
- Na koji način mogu procijeniti razvoj njihovih sposobnosti?
- Na koji način se učenici mogu osloniti na svoje iskustvo u svakodnevnici ili u školi da bi razumjeli politiku?
- Kako moji učenici percipiraju političko odlučivanje?
- U kojoj su mjeri moji učenici svjesni svojih interesa?
- Koje trenutne teme utiču na moje učenike?
- Koje trenutne teme mogu razumjeti moji učenici?
- Jesu li te teme povezane s upravljanjem školom ili s politikom na lokalnom, regionalnom, nacionalnom ili internacionalnom nivou?
- Kako mogu potaknuti svoje učenike na učestvovanje u izboru teme?
- Koja ću nastavna učila ili materijale izabrati za predstavljanje različitih mišljenja o temi?
- Koje ću zadatke dati učenicima da odrade samostalno?
- Koje inpute mogu dati učenicima?
- Koje ključne koncepte moji učenici mogu primijeniti na određenu temu?
- Kakva mišljenja na određenu temu očekujem od svojih učenika?
- Koje je moje mišljenje? Koji kriteriji su mi bili prioritetni u vlastitoj procjeni?
- Kako ću osigurati da moji učenici ne budu pod pretjeranim utjecajem mojih nastojanja da usvoje moje mišljenje?
- Na koji način moji učenici mogu aktivno djelovati?

Razumijevanje politike

Radni materijal 1: Kako mogu obraditi politiku u svojoj nastavi obrazovanja za demokratiju i ljudska prava?

Učenici bi kroz obrazovanje za demokratiju i ljudska prava trebali naučiti kako razumjeti politiku. No, šta je politika? Šta čini temu političkom? Sljedeći primjer može poslužiti kao uvod.

Primjer slučaja

Gradić u ruralnom području ima školu koju pohađaju ne samo učenici iz tog gradića, već i oni koji žive do 20 km udaljenosti. Ti učenici koriste organizovani prijevoz autobusom od svojih domova do škole. Lokalna uprava pomaže porodicama s nižim dohotkom, posebno ako imaju dvoje ili više djece u školi. Porodice dobijaju nižu cijenu karte. Njima je karta subvencionirana od 25% do 75%.

Ekonomska kriza prouzrokovala je značajan pad poreznih prihoda. Predstavnici lokalne uprave sada raspravljaju o smanjivanju potrošnje da bi se što je više moguće izbjeglo finansiranje uzimanjem kredita. Neki uticajni političari i komentatori su predložili smanjivanje pomoći za autobuski prijevoz učenika ili čak potpuno ukidanje iste. Njihov je stav da su rezovi u potrošnji značajni, no da su istovremeno usmjereni na porodice koje bi minimalno osjetile razliku. No, mnogi se roditelji ne slažu s tim mišljenjem i ne žele promjenu sistema pomoći za porodicu.

Ova priča je fiktivna, no vjerovatno prilično uobičajena za rasprave o smanjivanju javne potrošnje u doba recesije. Koji su politički elementi u ovoj priči?

Trodimenzionalni model politike

Moguće su različite definicije koncepta politike. Definicija koja je uobičajena i korisna za učenje i nastavni proces primjenjuje trodimenzionalni model politike: teme, odluke i institucije.

Dimenzija političkih tema: u politici ljudi zagovaraju svoje interese ili načine prepoznavanja i rješavanja problema ili dilema. U cilju izražavanja kolektivnih interesa ljudi se ponekad organizuju u grupe. Rasprave i kontraverze su uobičajene u politici, one odražavaju različite interese i mišljenja u pluralističkom društvu i nema razloga za strah ako se rješavaju mirnim putem.

Dimenzija političkog odlučivanja: problemi u politici su neodgodivi, oni utiču na interese zajednice kao cjeline ili velike grupe ljudi. Zahtijevaju aktivno djelovanje, tako da svaka rasprava mora dovesti do odluke s posljedičnom akcijom.

Institucionalna dimenzija politike odnosi se na okvir u kom se politika odvija. Koja je moć data kome? Kako se održavaju izbori? Kako se pripremaju zakoni? Koja prava ima opozicija u parlamentu? Kako pojedinci i interesne grupe utiču na te političke procese? Zbog toga, ova dimenzija uključuje ustav, pravila i zakone koji definišu načine mirnog bavljenja političkim temama u demokratskim procesima odlučivanja. Širi koncept također uključuje dimenziju kulture, vrijednosti i stavove koji upravljaju političkim ponašanjem građana.

Ključna pitanja iz tri političke perspektive

Tri dimenzije daju nam pogled na politiku iz različitih perspektiva. To pomaže uvođenju reda u nerijetku kompleksnost političkih tema. Svaka od ove tri političke perspektive vodi do zanimljivih ključnih pitanja. Ovdje postavljena pitanja služe kao primjer i trebala bi biti prilagođena slučaju koji se razmatra.

Dimenzija političkih tema

Koji se problem mora riješiti?

Ko je uključen? Koje ciljeve ili interese uključene strane zastupaju?

Koja su ljudska prava u pitanju?

Koja su Rješenja predložena ili se raspravljaju da bi se riješio problem?

Dimenzija političkog odlučivanja

Ko učestvuje u procesu odlučivanja?

Ko se slaže ili ne slaže međusobno?

Koliko mogu različiti učesnici uticati na konačnu odluku?

Ko ima veću, a ko manju moć?

Ko ima veće ili manje šanse za stvaranje većine?

Institucionalna dimenzija (okvir)

Koja su ključna načela iz Ustava ili zakonodavstva relevantna ili se primjenjuju?

Koji su relevantni međunarodni i/ili regionalni standardi u području ljudskih prava?

Koje su političke institucije uključene i koja je njihova moć u odlučivanju?

Koji se zakoni i pravna načela trebaju primijeniti?

Odgovori

Opasnost povećanja javnog duga u vrijeme ekonomske krize

Lokalni političari: izbjegavanje kredita smanjenjem javne potrošnje

Porodice s niskim dohotkom: nastavak pomoći za porodice kojima je potrebna

Jednakost i nediskriminacija

Pravo na obrazovanje

Pravo na socijalnu sigurnost
Smanjivanje ili ukidanje pomoći za prijevoz školskim autobusom

Političari	Medijski komentatori	Porodice
Saglasnost u predlaganju rezova na porodičnu pomoć		Suprotstavljanje rezovima
Direktan pristup članovima lokalne uprave		Mogu pronaći podršku među sugrađanima i u medijima
Zavisí. Priča ne daje odgovor na ovo pitanje.		
Političari mogu prilično jednostavno pronaći većinu u parlamentu. No, ako je odluka nepopularna, mogli bi izgubiti podršku na sljedećim izborima i zato trebaju biti pažljivi.		

Sistem provjera i ravnoteža, vladavina prava, socijalna sigurnost, sloboda medija, sloboda izražavanja (roditelji)

Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima (1948.), Evropska konvencija o ljudskim pravima (1950.), Konvencija o pravima djeteta (1989.)

Gradsko / općinsko vijeće kao zakonodavac

Priča ne daje tu informaciju, no ovo je standardno pitanje koje uvijek treba biti uključeno

Kako ova analiza podržava obrazovanje za demokratiju i ljudska prava?

Strukturirana i sistemska analiza političke teme pomaže nastavniku u pripremi nastave obrazovanja za demokratiju i ljudska prava, a učenicima u razumijevanju politike.

Nastavnik:

- treba odlučiti hoće li se fokusirati na samo jednu dimenziju koristeći priču poput ove u cilju ukazivanja na funkcionisanje političkih institucija, političko odlučivanje ili odgovore na pitanje šta je politička tema i kako se može riješiti;
- može iskoristiti ovu priču kao igru odlučivanja u kojoj učenici igraju različite uloge i pregovaraju o rješenju;
- razvija vještinu prepoznavanja odgovarajućih materijala o aktuelnim temama u medijima.

Učenici:

- razvijaju sposobnosti razumijevanja i izbora informacija o političkim temama, procesima odlučivanja i političkim institucijama;
- uče postavljati pitanja koja usmjeravaju njihovu analizu;
- uče se baviti složenim temama fokusirajući se na pojedine dijelove i analizirajući ih iz različitih perspektiva.

Razumijevanje politike

Radni materijal 2: Kako mogu podržati svoje učenike u razmatranju političkih tema?

Glavni cilj obrazovanja za demokratiju i ljudska prava je omogućiti učenicima učestvovanje u njihovoj zajednici i u politici. Da bi aktivno djelovali na taj način učenici moraju znati šta žele postići jer su ciljevi i strategije političke participacije zasnovani na analizi i procjeni.

Slijedom toga, kako nastavnici obrazovanja za demokratiju i ljudska prava mogu podržati svoje učenike u procjeni političkih tema? Učenici neprestano emocionalno ili intuitivno razmatraju teme i odluke. No, kako mogu razviti studiozniji pristup političkom razmatranju?

Koji su odgovarajući kriteriji za političko razmatranje?

Ista (prethodno prikazana) priča se koristi kao primjer za demonstriranje kako se kriteriji političkog razmatranja mogu suprotstavljati ili balansirati. Koristeći istu priču dva radna materijala pokazuju kako se politička tema može proučavati iz različitih uglova. Političko razmatranje se usmjerava na dimenziju političkih tema (vidi prethodni Radni materijal) analizirajući je detaljnije.

Primjer slučaja

Gradić u ruralnom području ima školu koju pohađaju ne samo učenici iz tog gradića, već i učenici koji žive do 20 km udaljenosti. Oni koriste prijevoz autobusom od svojih domova do škole. Lokalna uprava pomaže porodicama s nižim dohotkom, posebno ako imaju dvoje ili više djece u školi. Porodice dobijaju nižu cijenu karte. Njima je karta subvencionirana od 25% do 75%.

Ekonomska kriza prouzrokovala je značajan pad poreznih prihoda. Predstavnici lokalne uprave sada raspravljaju o smanjivanju potrošnje da bi se što je više moguće izbjeglo finansiranje uzimanjem kredita. Neki su uticajni političari i komentatori predložili smanjivanje pomoći za autobuski prijevoz učenika ili čak potpuno ukidanje iste. Njihov je stav da su rezovi u potrošnji značajni i da su istovremeno usmjereni na porodice koje bi minimalno osjetile razliku. No, mnogi se roditelji ne slažu s tim mišljenjem i ne žele promjenu sistema pomoći za porodice.

Ova je priča fiktivna, no vjerovatno prilično uobičajena za rasprave o smanjivanju javne potrošnje u doba recesije. Kako se ovaj problem treba sagledati?

Lokalna uprava mora pokušati ostvariti dva istovremeno teško ostvariva cilja.

1. Porodice sa niskim dohotkom trebaju pomoć što ukazuje da je određeni dio budžeta rezervisan za olakšice za porodice.
2. Uprava mora riješiti problem opadajućih poreznih prihoda u vrijeme recesije, a time se javlja pitanje u kojoj mjeri potrošnja, uključujući porodične olakšice, treba biti smanjena.

Navedeni ciljevi su u neskladu budući da se njihovo ostvarenje međusobno isključuje. Dok prvi zahtijeva potrošnju, drugi zahtijeva štednju. Finansiranje zaduživanjem kao mogući izlaz ima ozbiljne neželjene posljedice. Pruža kratkotrajno olakšanje, no otplaćivanje kamata i glavnice u pravilu stavlja teret na javne finansije. Osim toga, finansiranje zaduživanjem može doprinijeti inflaciji.

Dva osnovna kriterija za razmatranje političkih odluka

U demokratskoj državi mogućnosti odlučivanja procjenjuju ne samo politički lideri nego i građani. Samo u takvom uređenju građani mogu podržati ili se suprotstaviti odlukama vladajućih.

Političko razmatranje možemo zamisliti kao proces konstruktivističkog razmišljanja koje liči na rasprave sa samim sobom. Različiti govornici unutar nas samih predlažu različite vrijednosti ili načela koja dovode do različitih odluka. Pojedinaac je poput suca koji sluša sve govornike, vaga i prioritizira njihove argumente i onda donosi presudu koja otvara put aktivnom djelovanju. Idealnu raspravu unutar nas samih o političkoj temi porodičnih povlastica možemo zamisliti na sljedeći način.

Prvi govornik

Naša zajednica je posvećena ljudskim pravima i integrisala je mnoga ljudska prava u naš ustav. Ona uključuju pravo na obrazovanje³⁴ i odgovarajući životni standard.³⁵ Porodice ponajviše uživaju zaštitu države. Porodice služe društvu kao cjelini kroz preuzimanje odgovornosti za odgajanje mladih generacija. Stoga smo obavezni brinuti o njima a posebno o porodicama s niskim dohotkom. Slijedom toga zahtijevam da se olakšice za školski autobus ne mijenjaju.

Drugi govornik

Preuzimanje odgovornosti za zajednicu znači da moramo utvrditi probleme i opasnosti koje nam prijete i osigurati njihovo rješavanje. Srednjoročno, ne možemo potrošiti više no što zarađujemo. Ako nam porezni prihodi padaju, isto se mora dogoditi i s našom potrošnjom. Činimo porodicama uslugu ako finansiramo njihove olakšice uzimanjem kredita. No, svi će oni, posebno njihova djeca, morati otplatiti svoj dio uvećan za kamate. Učinkovito rješenje našeg finansijskog problema poslužit će svima. Stoga zahtijevam smanjivanje potrošnje do nivoa koji omogućava izbjegavanje kredita i tražim da i porodice daju svoj doprinos.

Više govornika može preuzeti „unutarnju govornicu“ izražavajući daljnja stajališta. Treći govornik može na primjer razmotriti željeni i neželjeni dugoročni uticaj odluke na održivost. Koji je uticaj na planetu, interese i životne uslove sljedeće generacije, na ekonomski rast ili na društvene grupe na dnu socijalne table?

Dvije osnovne perspektive političkog razmatranja

Prva dva govornika su se zalagala za različita razumijevanja odgovornosti. Definicija odgovornosti prvog govornika bila je normativna, zasnovana na sistemu vrijednosti ljudskih prava. Siromaštvo predstavlja ozbiljno narušavanje ljudskog dostojanstva i stoga država ne smije smanjiti podršku porodicama s niskim dohotkom. Definicija odgovornosti drugog govornika nije bila zasnovana na vrijednostima već na namjeri. Potrebno je učinkovito rješenje hitnog problema i tabui koji odvlače pažnju od prioriteta nisu prihvatljivi.

Razmatrajući dugoročne posljedice odluke treći se govornik bavi aspektima koje su naveli prethodna dva govornika.

Jednostavno rečeno, ljudi žele da ih vlast tretira humano i da imaju pravo glasa o vođenju zemlje (prvi govornik), a žele i učinkovito i kvalitetno vladanje (drugi govornik).

Rasprave mogu dovesti u slijepu ulicu ako se govornici oslanjaju na različite referentne tačke kao što su vrijednosti i svrha. Oba su gledišta opravdana na svoj način no teško se mogu sastati ako se ne povežu proesudom.

Političko razmatranje u nastavi obrazovanja za demokratiju i ljudska prava

U školi učenici primjenjuju svoja prava na slobodu misli i uvjerenja.³⁶ Stoga su učenici koji su pažljivo saslušali svoju „unutrašnju raspravu“ slobodni u odlučivanju. Nastavnik ne bi trebao intervenisati kao sljedeći govornik u tom procesu procjenjivanja i time navoditi učenikovo mišljenje na „ispravnu“ odluku;³⁷ u demokratskoj politici niko nema apsolutne standarde razmatranja u cilju definisanja ispravne odluke. Posebno nastavnik ne bi trebao moralizirati ili siliti učenike da aktivno djeluju na određeni način ili da djeluju uopće. Ta je odluka na učenicima, ne na nastavniku.

³⁴ Protokol Evropske konvencije o ljudskim pravima (20. marta 1952.), član 2.

³⁵ Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima (10. decembra 1948.), član 25.

³⁶ Konvencija o pravima djeteta (20. novembra 1989.), član 13., 14; Evropska konvencija o ljudskim pravima (4. novembra 1950.), član 9. i 10.

³⁷ Vidi Radni materijal o profesionalnoj etici nastavnika Obrazovanja za ljudska prava i demokratiju u ovom priručniku.

Učenici su dakle slobodni u svom izboru kriterija. Trebali bi ih biti svjesni kada izražavaju svoju političku procjenu. To je veliki korak unaprijed u poređenju sa presudama zasnovanim na emocijama ili intuiciji („dobro” ili „loše”). Na naprednijem nivou mogu dati razloge za svoj izbor kriterija.

U svakom slučaju učenici trebaju shvatiti da se u politici odluke moraju donijeti, te da je i sam čin nedonošenja odluke zapravo također odlučivanje. Stoga nije dovoljno da učenici slušaju svoju unutrašnju raspravu i otpuste svoje govornike bez samog finaliziranja odluke. Kod razmatranja suprotstavljenih ciljeva učenici u osnovi trebaju:

- prioritizirati odnosno odlučiti zadržavaju li porodične olakšice ili usvajaju politiku rezanja javne potrošnje;
- pronaći kompromis: u ovom slučaju to bi značilo blaže rezove porodičnih olakšica i umjerena kreditna potrošnja; pažljivije razmatranje o načinu trošenja smanjenog budžeta na način da oni koji najviše trebaju i dalje dobiju pomoć daje tehničkim detaljima novi značaj u svjetlu ljudskih prava.

Različiti metodi, no ne i svi, podržavaju učenike u pažljivom razmatranju pitanja političkog prosuđivanja. To uključuje:

- plenarne sjednice – kritičko razmatranje, rasprave i pregovaranje
- pisani radovi uz povratne informacije nastavnika
- iskustveno učenje nakon kojega slijedi izvještavanje i rasprava

Teme koje nastavnik izabere trebale bi omogućiti uvjerljiv izbor kontraverznih stavova i biti u domenu učenika, odnosno ne pretjerano komplikovane. Aktuelne teme bude interes učenika, no zahtjevnije su jer su i nastavnici i učenici u njima pioniri.